

ARNIKUM

ARNIKA
ČTVRTLETNÍK
SDRUŽENÍ ARNIKA

4-2008

Výlet k sousedům za živou vodou

Může Rámcová směrnice o vodách přinést něco i obyčejným lidem, třeba rybářům, vodákům nebo dětem ze základní školy? Několik příkladů mohli vidět účastníci zářijové studijní cesty do Německa. Výlet byl první akcí společného projektu Arniky a německého sdružení Grüne Liga. Jmenuje se „Best Practice - příklady z Německa a České republiky“ a měl by probíhat po dva roky.

Mezi dvaceti účastníky byli zástupci několika občanských sdružení, úředníci z obcí, pracovníci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR a Ústavu pro ekopolitiku, ale i starosta malé obce z Vysočiny a několik studentů. V Německu se k nám přidali lidé ze sdružení Grüne Liga a místních organizací a spolků.

Vydří centrum

Velmi zajímavé projekty, které umožňují přirozený návrat vydry říční, probíhají na řece Ise a okolí. Díky spolupráci vodohospodářů, zemědělců i široké veřejnosti postupně ožívá řeka i nedávno ještě fádlní krajina kolem ní. Lidé znovu zprůchodnili řeku pro ryby, obojživelníky i savce a umožnili jí téci volněji. Do krajiny se vracejí stromy a keře. Při silnějších deštích již nevznikají tak snadno záplavy. Koryto řeky navíc nepotřebuje

pravidelné nákladné udržování jako dříve.

V obci Hankelsbüttel vyrostlo celé „Vydří centrum“. Vydra je maskotem ekologické výchovy, přibližuje změny v krajině politikům, úředníkům i laické veřejnosti. Každý den v centru probíhá několik programů pro děti i dospělé návštěvníky. Zde jsme se například dozvěděli, „co má moje garáž společného s vydrami“. Jeden z modelů totiž názorně ukazuje, proč by ve městech neměly být jenom samé zpevněné plochy, odkud voda rychle zmizí do kanálu. Největším lákadlem centra jsou výběhy s živými zvířaty. Nás nejvíce zaujaly, také díky poutavému výkladu ošetřovatele, právě vydry.

Patronát nad potokem

Potoky v nížinách okresu Harburg jsou zregulované, všude stejně hluboké a zanesené pískem splaveným z intenzivně obdělávaných polí. Voda v nich je téměř bez života, přestože je velmi čistá. Rybáři musí rybit plůdek uměle odchovat a teprve větší ryby mohou vypustit do potoků. S několika místy, kde lidé na oživení toků pracují, nás seznámil odborník na revitalizaci Dr. Ludwig Tent. Dobrovolníci pod jeho vedením upraví koryto štěrkem a kameny nasbíranými v okolních polích. Štěrkové lavice, kamenné hrázky a polohrázky vytvoří v potoce místa s rychleji i pomaleji proudící vodou a místa mělčí i hlubší. Rychle tekoucí peřeje již písek nezanáší, voda potok sama čistí. Je dobře, pokud podél toku pokračování na str. 3 ➤

Rybáři pomocí agregátu se slabým elektrickým proudem ověřují stav rybí populace. Foto: Kateřina Kolaříková

Za pět minut dvanáct

V listopadu probíhá jeden nenápadný svátek - Den nenakupování neboli „Buy Nothing Day“. Myslím si, že je neprávem opomíjený. Nakupem rozhodujeme nejen o množství obalů a toxických látek, ale také o energii a surovinách použitých na výrobu věcí, které třeba ani nepotřebujeme.

Je docela zajímavé, že čím více člověk vydělává, tím více takových „nezbytných“ věcí potřebuje a hromadí. Když jsem nastupovala na rodičovskou „dovolenou“ ohodnocenou platem 3600 Kč měsíčně, řekla jsem si - fajn, zkusím s tím vyžít. Začala jsem více přemýšlet o tom, co nakupuji - nákup jídla jednou týdně a pouze to, co doma chybělo (jak užitečné jsou seznamy!), některé dětské oblečení mi půjčily kamarádky a do krámů jsem se s dítětem stejně moc často nedostala. Více jsem začala chodit do knihovny a knížku si koupila až po přečtení, když jsem zjistila, že ji doma opravdu chci mít. Naopak některé tituly z domova putovaly darem do místní knihovny, stejně tak jako hračky a nadbytečné oblečení do charity...

Přijde mi škoda slavit Den nenakupování pouze poslední listopadovou sobotu. Hned po tomto svátku začíná advent doprovázený vánoční nakupovací horečkou. Tak se držte a užíjte si Vánoce i bez zbytečných nákupů.

Lenka Petrlíková Mašková
spoluzakladatelka
Arniky

Václav Větvíčka: Proporcionalita zastavěné plochy a plochy zahrad, stromořadí a parků by měla být vyvážená

Václav Větvíčka je známý český botanik. V minulosti působil například jako ředitel Botanické zahrady Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Napsal řadu odborných publikací a v roce 2004 obdržel cenu Vojtěcha Náprstka za popularizaci vědy. Jeho kniha *Stromy a keře* vyšla v 35 vydáních v mnoha zemích. Znamé jsou také jeho rozhlasové pořady, které byly nedávno vydány i v knižní podobě. Ve štiřínském zámeckém parku jsme se s panem Větvíčkou bavili o jeho oboru a ochraně přírody.

* Kolik druhů stromů žije u nás ve volné přírodě?

To vám málokdo řekne, já jsem to nikdy nepočítal. Tuzemská flóra má podle některých 2,5 tisíce druhů, podle jiných skoro 3,5 tisíce druhů a mění se to generace od generace botaniků. Jako názorný příklad může sloužit objev mého kolegy pana doktora Kovandy. Před lety v Českém středohoří v rámci komplexu jeřábu muku rozlišil hybridní roj jeřábů, z nichž některé se společnými vlastnostmi popsal jako nové druhy. Popsal mezi nimi také jeřáb český, který posloužil jako dobrá záminka pro odmítání dálnice vedoucí přes České středohoří. Vráťm se k vaší otázce. Já nejsem v této chvíli schopen říct přesný počet, ale když budu hodně vágní, tak u nás rostou desítky přírodních druhů dřevin. Vyhnu se růžím a ostružiníkům, to bychom pak mohli počítat do nekonečna.

* Jste známý pro šíření vědeckých poznatků mezi veřejnost. Kdy a proč se stal z vědce Větvíčky popularizátor svého oboru?

Já se domnívám, že popularizátor se ze mě ještě zdaleka nestal. Bráním se tomu, aby nás veřejnost vnímala jako potrhle učence, kteří pobíhají s botanickou torbou a sítkou na motýly. Velmi mě zlobí, když mi někdo naservíruje z oboru, který třeba příliš neznám, nějaké nepřesnosti. Z těchto důvodů jsem se proto snažil ten náš obor lidem zpřístupnit, aby jej chápali jako objektivní realitu a ne jako výmysl potrhle vědců.

* Je známou věcí, že z letokruhů lze určit počet vegetačních období i rozpoznat, jak se stromům v konkrétním roce dařilo. Dá se ale z letokruhů poznat třeba i vliv emisí, průmyslového znečištění?

Ano, to určovat lze. Českými specialisty v tomto oboru jsou především inženýr Jaroslav Dobrý a inženýr Josef Kincl, kteří pokračují v dendrochronologické škole prosazované u nás panem inženýrem Bohuslavem Vinšem. Dnes se dendrochronologie nezabývá pouze určováním stáří dřeva. Na letokruzích se sleduje například i sluneční aktivita nebo právě imisní zatížení a další vnější vlivy.

* Během nedávné konference vědci z Ekologické komise Akademie věd kritizovali přístup Prahy ke stromům a zeleným plochám. Dřeviny dokáží zachycovat nebezpečný poléťavý prach, na který se nabalují například rakovinotvorné látky. Jejich úbytek může vést ke zvýšení nemocnosti dětí atd. Jak se díváte na tento problém?

Já nejsem odborník na imisní látky. V této chvíli nemám dostatek věcných argumentů, ale nemyslím si, že by to bylo až tak dramatické. Máte-li na mysli proluky, které se rozmanitým způsobem zastavují a kde byly dočasné parčíky, tak jejich pozitivní vliv se podle mého soudu nadhodnocuje. Nemám pro to ale žádná měření, jde pouze o můj vlastní názor. Aby určitá plocha měla vedle estetického vlivu i vliv na snižování hluchosti, prašnosti apod., tak by podle mého soudu musela být mnohahektarová.

Co mi opravdu vadí je, že není pamatováno na vyváženou proporcionalitu zastavěné plochy a plochy zeleně. Ideální by bylo stanovení určité hranice, která by říkala, kolik zeleně musí na zastavěnou plochu připadat. To je ale v našich podmínkách bohužel utopie.

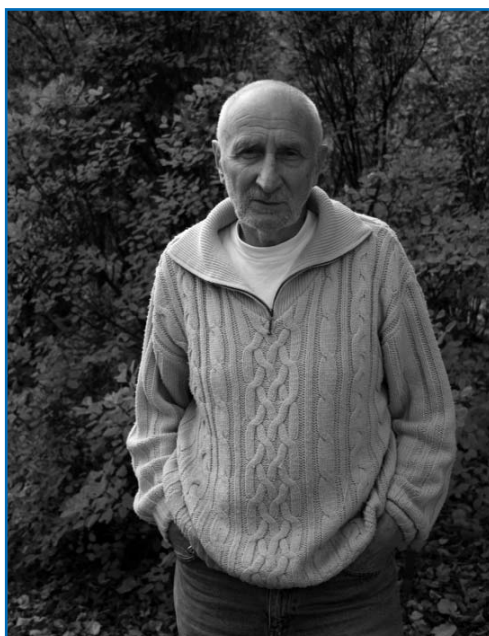
* Dělají neziskové organizace chránící přírodu dobrou práci? Je jich třeba nebo není?

Jejich hlavní působiště by mělo být v práci osvětové, didaktické. Tyto organizace by měly nahrazovat to, nač oficiální věda, jak se zdá, nemá nebo nechce mít čas. Ve chvíli, kdy se neziskové ekologické organizace zaměřují především na rozporování, odkládání staveb, tak působí víceméně destruktivně.

* Arnika se často zabývá kácením stromořadí u silnic. Obvyklým argumentem pro vykácení je snížení nehodovosti. Co si o tom myslíte?

Před dvaceti, možná i více, lety jsem se účastnil celostátního jednání, kde se projednávala připravená státní norma, podle níž třicet metrů od dálnice a deset metrů od silnice první třídy neměl stát žádný strom. Nakonec neprošla, ale takto nešťastně se u nás uvažuje permanentně. Na podobné téma jsme s panem režisérem Škrlantem kdysi vytvořili i krátký film „Strom, nebo auto“.

Zároveň je ale dobré si uvědomit, že alej je artefakt, krajinný prvek, který tu je krátkou dobu. Pokud bych to měl vzít opravdu z gruntu, tak první oficiální silnice byly budovány teprve za Karla IV. Tehdy bylo stanoveno, že silnice musí být tak široká, aby se na ní vyhnuly dva formanské vozy. Další podmínkou bylo, aby přibližně sto metrů od silnice nebyl žádný porost stromů nebo keřů, kde by se mohli skrývat lapkové. To platilo až do panování Josefa II., kdy se začaly aleje vysazovat. Jde tedy o záležitost starou 250, maximálně 300 let.

Václav Větvíčka, botanik a zámecký zahradník parku ve Štiříně. Foto: Jan Losenický, Arnika

► pokračování ze strany 2

Aleje českou krajinu bezesporu nádherně dotvářejí a manifestují. Já si nedovedu naši zem bez alejí představit, ať už jsou ovocné, lipové nebo jiné. Ale působí jako celek, nelze je doplňovat. Domnívám se, že dokud u aleje není uhynulých asi padesát procent stromů, tak je nutné o stromy pečovat a dbát na to, aby byly v takovém stavu, který by neohrožoval komunikaci propadáváním větví, polomy nebo vývraty. Pokud ale alej překročila svůj zenit a více než polovina stromů je mrtvá nebo v dezolátním stavu, tak je nutné vzít pilu a následně vysadit alej znovu pro příští generace.

* Úbytek rostlinných druhů - je to realita?

Vzhledem k tomu, jakým způsobem ubývá tropických deštných lesů, ale i jiných porostů, na zeměkouli denně dochází k úbytku rostlinných druhů a organismů vůbec. Má to ale několik háčeků. Posuzujeme pouze tu etapu, kterou obsáhne svým vlastním životem, nebo kam až sahá naše historie. To je naprosto zanedbatelný zlomek celkového vývoje života. Katastrof nebo příčin, které v geologické minulosti znamenaly vyhynutí tisíců druhů, tady už bylo několik. V prognózách bych byl velice opatrný, ale naprosto souhlasím s tím, že neprozkoumané části Země valem ubývají a mizí tam druhy, které jsme dosud nepoznali.

* Jak se díváte na různé katastrofické scénáře, které jsou zmiňovány v souvislosti se současnými ekologickými hrozbami, jako je globální oteplování, nedostatek vody apod.?

Já si pamatuji, že se ještě před pár lety stejným hlasem mluvilo o přicházející době ledové. Nikdo do této chvíle nedokáže stoprocentně říct, nakolik je globální oteplování způsobené přirozeným výkyvem teplot a nakolik lidským vlivem. Nepopíratelnou skutečností je úbytek lesů. Nemluví se ale o tom, že 51 procent úbytku lesů se netýká tropických lesů, ale severských (boreálních) lesů v Severní Americe - v Kanadě a zejména na Sibiři. Přitom právě na

Sibiři je revitalizace vytěžených lesů kvůli mrazu a tzv. permafrostu, trvale nebo dlouhodobě zmrzlé půdě, velmi obtížná. Neodiskutovatelnou skutečností je bohužel také znečištění moří, které přesáhlo možnosti jejich samočištění.

* Dočetl jsem se o vás, že se zajímáte o výtvarné umění. O jaký druh, co vás na umění zajímá?

Jako konzument se zajímám zejména o kresbu a malbu, dříve jsem i kreslil, ale to už je bohužel minulost. Velice mě zajímá výstavnictví. V botanické zahradě jsem každý rok uspořádal kolem deseti výstav, výstavy jsem pořádal i v Průhonickém parku a pokračuji v tom i tady ve Štítně. Kromě aranžování výstav mě těšilo také fotografování. S příchodem digitálních fotoaparátů jsem ale fotografovat přestal. Mne bavila hlavně temná komora a hra s fotografií při jejím zvětšování.

* Obdivuji množství činností, které stihnete kvalitně dělat – práce v rozhlasu, botanická poradna, přednášky a zaměstnání. Prozradíte mi recept na takovou produktivitu?

Nevím jestli všechno dělám kvalitně, ale recept mám. Spočívá v absolutním nepořádku v osobním životě a ve svém nejbližším okolí. Na svém pracovním stole v práci i doma mám všechny vodorovné plochy zaplněné nedodělkami. Zachraňují mě konečné termíny, nakonec mě vždy přinutí slíbenou prací udělat.

* Máte nějakou oblíbenou myšlenku, která vás provází životem?

Mám a je strašná a každého před ní varuju. Saint-Exupéry napsal úžasnou knihu, v níž je lištička, která se snaží přimět malého prince, aby si ji ochočil. A končí to větou, kterou já mám jako životní motto: „Jsi odpovědný za všechno, co k sobě připoutáš.“ To se týká partnerských vztahů a vůbec všeho.

Jan Losenický

► pokračování ze strany 1

nejdou pole, ale louky a pastviny a na nich stromy a keře. Do potoka se brzy vrátí drobné organismy a vodní rostliny, vyskytuje se zde víc druhů ryb. Mladé ryby totiž nacházejí více vhodné potravy a mezi kameny a šterkem také přirozený úkryt. Rybáři ušetří značné prostředky, protože umělý odchov ryb je zbytečný.

Všechny projekty, kterým se zde říká „Patronát nad potokem“, probíhají za silného zapojení veřejnosti. V jedné obci jsou to mladí hasiči, jinde rybářský kroužek při místní škole či jiný zájmový spolek. Někteří se snaží získat prostředky i na větší projekty, například obnova meandrujícího ramene řeky Fintau byla částečně hrazena z výtěžku loterie, kterou místní lidé uspořádali.

Řeka Wümme a město Brémy

Další zajímavé místo v řadě těch, která jsme během čtyř dnů v Německu viděli, byl jediný německý jez na Labi. Po jedné straně řeky je přechod pro migrující ryby. Část ryb jej ale nedokáže najít, proto se na opačné straně řeky chystá stavba druhého rybího přechodu.

Silniční podchod pro živočichy, především pro vydry, které v noci cestují podél toku a hledají nová teritoria.

Foto: Vendula Kubačáková, Arnika

Revitalizace části toku řeky Wümme patří k těm větším projektům. Navazuje na chráněná území soustavy NATURA 2000. Uvolnění koryto řeky a obnovené poloslepé rameno umožňuje rozliti záplavových vod v lukách a chrání město Brémy před povodněmi. Řeku Wümme jsme poznali opravdu zblízka - revitalizovanou část jsme sjížděli na kánoích.

Na samý závěr cesty jsme se mohli podívat, jak je možné pozvolné ožívání potoka ověřit. Používá se k tomu agregát se slabým elektrickým proudem. Na určité části potoka jsou ryby lehce omráčeny a opatrně vyloveny. Tak je možno přesně určit, kolik ryb, v jaké četnosti a stáří se v určitém úseku vyskytují. Němečtí vodohospodáři díky tomu vědí, že zlepšení struktury dna vodních toků napomáhá ke zvýšení diversity v tocích, které obhospodařují.

A k tomu právě Rámcová směrnice o vodách slouží - umožňuje najít na vodních tocích místa, která stojí za to zlepšit. Často to není ani tak složité a nákladné, jak by se na první pohled zdálo.

Jana Vitnerová

Ochranou „bílých stránek“ Tým Bořena pokračuje v jedné z nejstarších ochrannářských tradic u nás

V Českém středohoří, Polabí a na dalších místech České křídové tabule lze nalézt unikátní, botanicky a zoologicky velmi bohaté lokality. Souhrnně bývají označovány jako „bílá stráně“. Jsou přírodním dědictvím, jehož původ sahá až do druhohor. Před sedmdesáti milióny lety bylo na těchto místech rozsáhlé křídové moře, které dalo základ pro vznik opuk a jílu. Díky specifickým podmínkám opukového nebo jílového podkladu a teplému suššímu klimatu se na bílých stráních vyvinuly ojedinělé ekosystémy. Tým Bořena o některé z nich pečuje již skoro třicet let.

Název „bílá stráně“ vznikl z bílé barvy půdy na povrchu části z nich. Tato území leží na prudkých svazích v okolí řek Labe, Ohře a některých jejich přítoků, například Cidliny. Erozi došlo k obnažení půdy a geologického podloží, které má většinou bílou či světlou barvu. Nejznámější a nejproslulejší je Bílá stráně u Pokratic v Litoměřicích, která byla chráněna už před druhou světovou válkou místním německým vlastivědným spolkem. Jedná se o jedno z nejstarších chráněných území v Severních Čechách.

Bílá stráně se od sebe liší a každá z nich je něčím výjimečná. Důvodem je odlišnost jejich geologického základu. Může být tvořen nepevnými a kyselejšími jíly, slínky, které již obsahují příměs vápence, nebo slínovce, což jsou pevné vápnité slínky s obsahem písku. Rozdílnost bílých stránek je dána také jejich sklonem, orientací ke světovým stranám i vlivy člověka. Všechny se ale nacházejí v teplé oblasti České republiky. Například v oblasti Poohří se jedná o jedny z nejteplejších a současně i nejužších oblastí naší země.

Bílá stráně na úpatí vrchu Milá. V horní části sadu nad bílou strání se nachází stepní vegetace s výskytem kavylu, kozince bezlodyžného a divizny brunátné. Foto: Čestmír Vitner

Druhovú rozmanitosť

Důležitým znakem bílých stránek je nevšední druhová pestrost flóry i fauny. Během vegetačního období na nich lze pozorovat nové a nové rozkvétající bylinné druhy. Určité rostliny dokážou žít jen tehdy, najdou-li v půdě konkrétní druh mikroorganismu. Takovou symbiózu vytváří kořenový systém některých hořcovitých druhů (hořečky, zeměžluče) s nižšími houbami. Jde o víceleté druhy, které mohou kvést až v druhém roce života nebo ještě později. Například některé vstavačovité rostliny mohou vykvést až patnáct let poté, co

jejich semínko vyklíčilo. Rostlinnou pestrost doprovází velká rozmanitost fauny, třeba plazů nebo bezobratlých. Určité druhy hmyzu jsou přímo vázány na konkrétní rostliny. K chráněným rostlinám, které se vyskytují na bílých stráních spravovaných Týmem Bořena patří např. len žlutý, hadí mord španělský nebo sasanka lesní. Z fauny můžeme jmenovat nevšedního brouka majku obecnou, motýla otakárku fenyklového nebo třeba ještěrku obecnou.

Historie Týmu Bořena

- 1979 - Skupina studentů bílinského gymnázia zakládá Tým Bořena. Název vznikl podle jména vědky, která údajně žila na hoře Bořeni u Bíliny.
- 1985 až 94 - Probíhá stěhování ohrožených druhů rostlin z území, která jsou zasypávána vytěženou hlusinou.
- 1989 - Tým působí jako součást sdružení Děti Země.
- 2002 - Tým Bořena se stává jednou z poboček Arniky.
- 2007 - Nedaleko Lipské hory se koná první víkendový tábor.

Většina bílých stránek má zaručenu zákonnou ochranu, jiná, stejně zajímavá a cenná území, se bohužel ocitají v pozadí zájmu. Právě na tyto lokality je upřena pozornost Týmu Bořena. Je třeba si uvědomit, že ochrana bílých stránek není pouhou ochranou určitých druhů rostlin a živočichů. Péče a ochrana se týká celých ekosystémů. Důležité je svahy po odkvětu rostlin pokosit. Tím se předchází přílišnému rozrůstání travin a také šíření náletových dřevin. Bílé stráně jsou ohroženy hlavně lidskou činností: černými skládkami, nežádoucím obohacováním půdy živinami z okolních polí, snahou o jejich zastavění a vandalismem. Vytrhávání atraktivních rostlin zahrádkáři nebo motokrosové dovádění motorkářů cenným lokalitám také zrovna neprospívá.

Tým Bořena pečuje o zachování druhové bohatosti na několika lokalitách. Jednou z nich je bílá stráně pod Lipskou horou nedaleko obce Medvědice v centrální části Českého středohoří. Tento pozemek má Tým Bořena dlouhodobě v pronájmu a v minulosti na něj přestěhoval ohrožené druhy rostlin z prostoru současné radovesické výsypky. Další pozemek leží u obce Želenice naproti hoře Bořeň, i sem byly v minulosti přestěhovány ohrožené rostliny, kterým hrozilo zasypaní hlusinou z dolu. V rámci projektu Týmu Bořena je od roku 2007 zkoumána lokalita na úpatí vrchu Milá poblíž stejnojmenné obce. Od letošního roku se tým zaměřil také na lokalitu severozápaně od Slavětína u Loun, kde na sebe navazují biologicky a ekologicky cenné porosty mokřadních luk, rákosin a lužních lesů v nivě řeky Ohře.

Péče o pozemky neprobíhá pouze formou brigád. V září Tým Bořena pořádá osady Skalce nedaleko Lipské hory už druhý víkendový tábor. „Ukázalo se, že tábor je velmi zajímavou a pro veřejnost přitažlivou aktivitou pro trávení volného času. Doufáme, že se tábory Týmu Bořena stanou do budoucna tradicí a počet zájemců o tento typ pomoci přírodě se bude zvyšovat,“ uvedl vedoucí týmu Mgr. František Kraus.

Čestmír Vitner, spolupracovník sdružení Arnika

IRZ 2007 - k tradičním znečišťovatelům se přidávají zpracovatelé dřeva a výrobci umělých hmot

Na konci září byly zveřejněny údaje o největších znečišťovateli životního prostředí v Česku za rok 2007. V integrovaném registru znečišťování (IRZ) se objevilo celkem 1088 podniků. Arnika z nahlášených údajů již počtvrté sestavila žebříčky největších producentů škodlivin. Vedle tradičních původců emisí a odpadů, jako jsou chemické továrny, hutě a elektrárny, se na nezvykle vysokých pozicích umístily i dřevozpracující firmy, výrobci izolačních hmot nebo plastů.

Potvrdilo se, nakolik bylo prozíravé neomezovat povinnost nahlásování dat do IRZ jen na určité průmyslové obory. Mluvčí Arniky Mgr. Zora Kasiková k tomu dodala: „Právě ze sektorů, jako je například výroba plastů, jež měly z registru zmizet, dochází ke zvyšování úniků rakovinotvorných a mutagenních látek.“ K takovým „skokanům“ patří například L.A.S.T., s.r.o. z Tečovic vyrábějící sklolaminátové prvky pro dětská hřiště a z dřevozpracujících firem pak Kronospan OSB Jihlava nebo Dřevozpracující družstvo v Lukavci.

Neradostné byly i výsledky týkající se skleníkových plynů. Z deseti hlavních znečišťovatelů dokázali pouze dva své emise

snížit, ostatní naopak jejich objem oproti minulému období ještě zvýšili. Na prvním a třetím místě se umístily elektrárny společnosti ČEZ z Ústeckého kraje a na místě druhém ostravské hutě ArcelorMittal. Stejně pořadí bylo i v loňském roce.

Žebříček provozů vypouštějících rakovinotvorné nebo potenciálně rakovinotvorné látky již potřetí za sebou ovládla společnost Deza, a. s., z Valašského Meziříčí. Za minulý rok jich vypustila přes 50 tun. Hned za ní je neratovická Spolana následovaná farmaceutickou společností Ivax Pharmaceuticals z Opavy.

Některá data z registru ovšem přinášejí i pozitivní zprávy. Například z Lovochemie v Lovosicích se o více než polovinu snížily úniky látek toxických pro vodní organismy. Firma Amati Denak Kraslice zase snížila o více než tři tuny emise trichlorethylenu, látky karcinogenní a mutagenní. Na základě evropské směrnice bylo také do registru zahrnuto 21 nových látek, nicméně z nich se objevilo hlášení jen o jedné. Větší význam mělo snížení ohlašovacích prahů pro dioxiny. Podrobné žebříčky největších znečišťovatelů za konkrétní kraje a další informace k IRZ najdete na stránkách: www.bezjedu.arnika.org/irz.shtml.

Jan Losenický

Arnika odhalila přítomnost ftalátů ve školních pomůckách

Před začátkem školního roku nechala Arnika otestovat školní pomůcky na přítomnost nebezpečných látek. Průzkum byl zaměřen na výrobky z PVC. Z výsledků je zřejmé, že ftaláty se používají i při výrobě školních potřeb. Jejich zvýšený obsah byl zaznamenán ve všech testovaných pomůckách. U sedmi z nich se dokonce jednalo o rizikový ftalát DEHP.

Osm náhodně vybraných školních potřeb z PVC na žádost Arniky otestoval Institut pro testování a certifikaci, a. s., ve Zlíně (ITC). Obsah di-(2 ethylhexyl) ftalátu označovaného jako DEHP se pohyboval v rozmezí od 9 % do 37 % hmotnosti výrob-

ku. Nejhuře dopadla pryž na gumování v podobě rozříznutého citronu dovezená společností Donau-Design, s.r.o., z Číny. U ní činil podíl ftalátu 37,14 % z její celkové hmotnosti. O možných účincích látky DEHP na lidské zdraví jsme vás informovali už v předcházejícím čísle Arnika. Tato látka působí toxicky na reprodukční systém, poškozuje kardiovaskulární systém, negativně ovlivňuje funkci štítné žlázy, hromadí se v játrech a ledvinách. Ftalát DINP neboli di-(isononyl)-ftalát obsahovalo ořezávkato na tužky v podobě zajíce, taktéž vyrobené z PVC. Vlivy této chemikálie na lidské zdraví zatím nebyly podrobně zkoumány. U zvířat byly ovšem prokázány toxické účinky na játra, ledviny a karcinogenita.

Spotřebitelé možnost rozpoznat, zda výrobek obsahuje nebezpečné ftaláty, nemají. „Rodiče by se proto měli nákupu školních pomůcek z PVC vyhnout. Alternativ existuje celá řada. Obaly mohou být vyrobeny například z polyethylenu, ořezávkato na tužky se běžně dělají kovová, penály mohou být z textilu atd.“ řekla vedoucí kampaně „Nehrajme si s PVC“ Miroslava Jopková.

Náklady na testování pomůcek jsou vysoké, a proto Arnika nechala otestovat pouze osm výrobků. Je ale velmi pravděpodobné, že ftaláty obsahují i další školní pomůcky vyrobené z PVC. Šest nejrizikovějších ftalátů včetně DEHP a DINP bylo kvůli svým negativním účinkům na lidské zdraví omezeno v hračkách a výrobcích péče o děti. Arnika chce prosadit, aby se toto opatření začalo vztahovat i na školní potřeby.

Zora Kasiková

Školní pomůcky vyrobené z PVC obsahující ftaláty. Foto: Arnika

Arnika usiluje o lepší paragrafy pro stromy

Centrum pro podporu občanů sdružení Arnika se při ochraně stromů a zeleně potýká s jejich nedostatečnou právní ochranou. Za současných zákonů není snadné odporovat zbytečnému kácení a mizení zelených ploch. Nezřídka dochází k tomu, že viníci nejsou potrestáni nebo dostanou pouze pokutu, která míře zničené zeleně neodpovídá. V brzké době bude parlament projednávat dvě novely zákona o ochraně přírody. Uvidíme, jestli nám poslanci a senátoři naši práci ulehčí, nebo naopak ztíží.

Jednu z novel k zákonu č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny podali poslanci Miloš Melčák, Michal Pohanka, Karel Sehoř a Milan Šimonovský. Jejím přijetím by občanská sdružení ztratila právo vyjadřovat se ke stavebnímu řízení. Lidé by neměli možnost ovlivňovat konečný provoz v budoucí stavbě, ani samotný průběh výstavby, což se týká i kácení stromů na staveništi. Proti přijetí změny zákona se postavilo 86 občanských sdružení včetně Arniky, 35 radních a zastupitelů a šest starostů.

Druhou novelu představilo ministerstvo životního prostředí. Obsahuje úpravy ohledně Natury 2000 a řeší několik palčivých problémů ochrany přírody včetně právní úpravy kácení stromů. Změny se ale týkají pouze stromořadí u silnic. Arnika chtěla, aby novela zpřísnila i kácení stromů ve městech, v parcích apod. Ministerstvo životního prostředí naše připomínky při přípravě novely bohužel nezohlednilo. Slíbilo je zapracovat do budoucího nového zákona o ochraně přírody, který ale může být přijat také až za několik let.

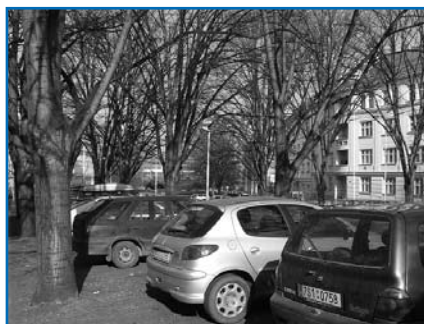
Během projednávání „stromové“ novely chceme oslovit poslance, aby zákon zpřísnili pomocí pozměňovacích návrhů. V listopadu představíme petici, která požaduje: zavést nezávislé posuzování hodnoty stromů, omezit mýcení silničních a dalších stromořadí na oznámení, a zapojit tak do rozhodování o kácení veřejnost, převést kompetence na větší a odborně vybavenější úřady a zajistit v případech nezbytného kácení dostatečnou náhradní výsadbu. Petici můžete podepsat na stránkách www.arnika.org/petice/.

Lukáš Matějka

Arnika zachránila park v Thákurově. Péče o pražská stromořadí je nedostatečná

Kdo by čekal, že se o pražskou zeleň budou starat odborníci, byl by asi zklamán. Většinu stromořadí v hlavním města má na starosti Technická správa komunikací. Její přístup ke stromům dobře ilustruje park v Thákurově ulici v Praze 6. Technická správa se o tamní dvouřadé aleje osmdesát let starých lip nestarala. V létě 2008 pak přišla s nápadem, že stromy bude lepší pokácet. Arnice se tomu podařilo zabránit. Ostatní pražská stromořadí ale takové štěstí mít nemusejí.

Už v roce 2001 vznikl znalecký posudek, který konstatuje, že park v Thákurově ulici je zanedbaný a stromy nutně potřebují péči odborného zahradníka. Technická správa to však ignorovala a čekala dalších sedm let. Pak požádala o pokácení všech třiceti stromů v parku s tím, že jejich zdravotní stav se natolik zhoršil, že už není možné je zachránit a stromy se mohou zřítit na zaparkovaná auta. Plány TSK se zpočátku hodily také Městské části Praha 6, kde se park nachází. Radnice plánovala, že Thákurovou ulicí povede obchvat Vítězného náměstí a v ulici chtěla zřídit nová parkovací stání. To by se stromy a parkem rozhodně nešlo.

Stromy v Thákurově poškozuje solení silnic i parkující auta. Vlastník je nechává parkovat přímo mezi kmeny.

Foto: Martin Skalský, Arnika

Místní občané se obrátili na Arniku, která nechala zpracovat nezávislý odborný posudek a zapojila se do správního řízení. Petici proti kácení stromů podepsalo více než 1500 lidí. V kauze nakonec vzniklo sedm různých posudků, do kauzy se vložila bývalá poslankyně Táňa Fischerová a Česká inspekce životního prostředí. Pod tlakem veřejného mínění změnila nakonec radnice Praha 6 názor a ústy starosty prohlásila, že kácení stromů nepovolí.

Park v Thákurově ulici je bohužel pouze špičkou ledovce. Technická správa komunikací zanedbává stejně jako park v Thákurově i převážnou většinu dalších stromořadí. Arnika proto bude požadovat řadu systémových opatření, která by stromům v Praze zajistila důstojný život.

Martin Skalský

Poradenské okénko

Co dělat, když...

...nejsem spokojen s rozhodnutím úřadu?

Pokud jste zároveň byli účastníky řízení, což se často ve věcech životního prostředí neobejde bez občanského sdružení, máte možnost podat odvolání. Odvolání lze podat proti většině aktů správních orgánů. Podává se do patnácti dnů na adresu úřadu, který rozhodoval. Ten jej předá, pokud vám výjimečně nevyhoví, nadřízenému orgánu.

...mohu po neúspěšném odvolání úřad za jeho rozhodnutí žalovat?

Po rozhodnutí o odvolání účastníka správního řízení je možné ve lhůtě dvou měsíců podat žalobu ke správnímu soudu (krajské soudy, Městský soud v Praze). V žalobě požadujte zrušit zamítavé rozhodnutí o vašem odvolání. Advokát není povinný, ale je vhodné sepsání žaloby s právníkem alespoň konzultovat. Soudní poplatek činí dva tisíce korun.

Arnika Praha

Pražská pobočka ukončila v září soutěž Živá Praha. Během školního roku 2007/2008 se jí zúčastnilo přes 80 soutěžících. Původně školní soutěž byla prodloužena o dvě speciální letní série a rozšířena o kategorii pro nestudující. Soutěžít mohli také návštěvníci infostánků Arniky na hudebních festivalech, například na Litoměřickém kořenu, na Trutnov Open Air festivalu a Sázavafestu. Během prázdnin se do soutěže zapojilo 82 lidí a dalších 130 účastníků si vyzkoušelo kvízové otázky přímo u infostánků Arniky.

V prvním bloku soutěže jsme se ptali na odpady a jejich recyklaci, šetrné nakupování a nebezpečné látky kolem nás. V druhé části následovaly otázky na stromy ve městech, ochranu vody a druhovou rozmanitost. Na stránkách soutěže www.zivapraha.arnika.org naleznete ke konkrétním tématům soutěže poutavě zpracované infolisty. Mezi udělenými cenami byly například knihy Planeta zvířat, Živel Oheň - energie nebo předplatné cestovatelského časopisu Lidé a Země. Projekt se uskutečnil za finanční podpory Hlavního města Prahy, věcné ceny věnovaly CENIA a Nakladatelství MF Plus.

Během posledních měsíců Arnika Praha vylepšila nabídku své knihovny. Návštěvníci mají nyní k dispozici přes tři a půl tisíce publikací a desítky druhů časopisů zaměřených na ochranu přírody. Důležitou novinkou je možnost jejich vyhledávání a rezervace přes internet - na adrese: www.praha.arnika.org/knihovna.shtml. Návštěvu knihovny můžete spojit třeba s diskuzními večery, které Arnika pořádá každou druhou středu od 18 hodin. Jména hostů, témata diskuzí i dny jejich konání najdete v příloženém letáku nebo na www.praha.arnika.org.

Lenka Petříková Mašková

Arnika Ostrava

Na počátku srpna jsme zaslali kandidátům na hejtmana Moravskoslezského kraje dotazník týkající se ochrany ovzduší. Respondenti ze stran ČSSD, KSČM, ODS a SZ se shodli na tom, že současná opatření kraje na zlepšení ovzduší nejsou zcela dostatečná - ať už vinou nedostatků v legislativě či nedostatečně aktivního přístupu úřadu. Současně uvedli návrhy opatření, která by realizovali v případě, že by po volbách usedli v křesle hejtmana. Jaroslav Palas z ČSSD slíbil přehodnocení limitů a permanentní jednání se znečišťovateli. Uvidíme nakolik svému slibu jako nový hejtman, pokud se jím opravdu stane, dostojí. Výsledky dotazníků jsme zveřejnili v tiskové zprávě, kterou najdete na www.ostrava.arnika.org.

Září zastihlo ostravskou pobočku Arniky v průběhu stěhování na novou adresu v centru Ostravy. Přesunuli jsme se na Jiráskovo náměstí čp. 4. Zde máme k dispozici nejen větší prostory, ale jsme také dostupnější pro občany, kteří k nám přicházejí například v rámci naší poradenské činnosti.

V říjnu se mohli občané v Ostravě-Porubě zúčastnit zajímavé besedy s ministrem Martinem Bursíkem a vedoucí České inspekce životního prostředí Evou Tylovou na téma kácení stromů. Debatovalo se o možnostech ochrany stromů, pravomocích jednotlivých úřadů i o chystaných změnách legislativy, která by měla zeleň, zejména pak aleje, lépe chránit. „Jsem tu už mnoho let svědky toho, že se plošně kácí desítky zdravých stromů, přitom náhradní výsadba není vždy dostatečná,“ poznamenala ve svém příspěvku Helena Váňová z ostravské pobočky Arniky.

Vendula Kubačáková

Arnika Jihlava

Poslední tři měsíce probíhaly v jihlavské pobočce ve jménu stěhování, přestavby, zavádění elektřiny, internetu a z toho vyplývajících omezení. Nyní nás už konečně můžete navštívit v nové kanceláři zařízené bez použití PVC a dřevotřísky. Sídlíme ve Škrétově ulici č. 5 a rádi vám pomůžeme s řešením problémů týkajících se ochrany životního prostředí.

Za vyložení nepříznivých podmínek jsme 16. září vystavili stromový infostánek na jihlavském Dni bez aut. Celý den vytrvale mrholilo a teploty se blížily nule. Některé školy ohlášenou účast zrušily. Poznávání přírodnin, nabídku propagačních materiálů a interaktivní didaktický strom si užili alespoň ti nejotřilejší.

Dvakrát jsme také pomáhali kolegům z občanského sdružení Mezník, o. s., se sběrem dat pro podklady ke zpamátování stromořadí přes Žižkovo pole. Během dvou dnů se nám podařilo změřit a ohodnotit přes tři sta stromů, kterým hrozí zbytečné pokácení.

Jana Vitnerová

Arnika Děčín

Společně s Děčínskou koalicí pro pěší a cyklistickou dopravu podpořila naše pobočka Evropský den bez aut a Evropský týden mobility. V pátek 19. září jsme uvedli americký dokumentární snímek „Co s ulicí?“ (Contested Streets). Film popisuje historii ulic New Yorku před příchodem automobilů a porovnává ji se současnou situací. Samotnému promítání předcházela schůzka s náměstkem děčínského primátora Miroslavem Samlerem.

Na závěr setkání pan Samler přislíbil spolupráci na semináři o zklidňování automobilové dopravy v našem městě. Seminář plánuje Arnika uspořádat v Děčíně do konce roku 2008. Bude určen zastupitelům, pracovníkům magistrátu i široké veřejnosti. Na seminář chceme pozvat dopravního experta, který bude prezentovat zkušenosti se zaváděním principů udržitelné dopravy v jiných českých městech.

Miroslav Samler při diskuzi s vedoucím Arniky Děčín Kamilem Repešem.

Foto: Martin Zíka

Tématem letošního Evropského týdne mobility byla kampaň „Čistý vzduch všem“. V říjnu Arnika opět vyhlásila žebříček největších znečišťovatelů Ústeckého kraje za rok 2007. Na nejvyšších příčkách se již počtvrté umístily Elektrárny Pruněřov společnosti ČEZ, které vypustily více potenciálně karcinogenních látek a skleníkových plynů než v roce 2006. Informace o dalších znečišťovateli Ústeckého kraje najdete na www.bezjedu.arnika.org v části Registr znečišťování.

Kamil Repeš

Arnika v roce 2008

Blíží se prosinec a s ním i čas vhodný pro bilancování předešlého roku. Arnika může považovat rok 2008 za vydařený. Hned několik úspěchů zaznamenala naše prioritní kampaň „Nehrajme si s PVC“. Podařilo se nám také odstartovat nové projekty a kampaně, na nichž budeme pracovat i v roce 2009. Dále jsme ukončili změny ve struktuře, které nám přinesly zjednodušení práce a méně papírování do budoucna.

Prioritní kampaň

Prioritní kampaň Arniky „Nehrajme si s PVC“ bodovala ve více oblastech. V lednu jsme úspěšně završili spolupráci s nemocnicí v Havlíčkově Brodě, která se rozhodla nahradit na dětském oddělení zdravotnické pomůcky z PVC. V kraji Vysočina tak vzniklo první novorozenecké oddělení bez ftalátů. Celkem s námi na náhradě rizikových zdravotnických pomůcek spolupracovalo již pět nemocnic. V dubnu Arnika založila Koalici za náhradu PVC - sdružení firem, organizací, ale i obcí nebo úřadů, které se rozhodly omezit používání tohoto plastu. Vydařenou akcí se stal děčínský happening zaměřený proti potravinovým PVC obalům. Jednou z jeho odezvě byl příslib společnosti Nestlé používat pro balení svého výrobku jiný materiál. Happening navazoval na plakátovou kampaň Arniky, jež proběhla v Děčíně a Českých Budějovicích. Série tří plakátů postupně seznamovala občany s riziky obalů i výrobků z PVC. Přibýly nám také nové podpisy pod petici „Za náhradu PVC“. K září ji podpořila téměř 11 tisíc lidí.

Tým Arniky Vám přeje vydařený rok 2009.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Toxické látky a odpady

Úspěšná byla i další kampaň programu Toxické látky a odpady - „Budoucnost bez jedů“. Po několikaletém úsilí konečně došlo na začátku roku 2008 k přijetí nového zákona o integrovaném registru znečišťování. Arnika tak mohla již počtvrté zveřejnit žebříčky největších znečišťovatelů. Do českého práva bylo také zavedeno nařízení o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek - tzv. REACH. Tento právní předpis umožní lépe kontrolovat

používané chemické látky v celé Evropské unii. V červnu Arnika zorganizovala seminář o alternativách ke spalování i skládkování odpadů. V září byla dokončena analýza rizik plynoucích ze staré ekologické zátěže v Klatovech - Lubech. Kampaň „Šetrné papírování“ pomohla občanům, kteří odmítají letákovou reklamu, vytištěním a distribucí samolepek „Nevhazujte reklamní materiály, prosím“ určených na poštovní schránky.

Arnika také připravila soutěž „Naše škola bez jedů“, v níž žáci a studenti mapují přítomnost nebezpečných látek ve vybavení tříd.

Centrum pro podporu občanů

Centrum pro podporu občanů sdružení Arnika se zabývalo kromě tradiční poradenské činnosti i několika složitějšími případy. Velký zájem médií vyvolala kauza zasypání chráněných živočichů v obci Mikulovice. O případu jsme informovali sdělovací prostředky a pomohli podat žalobu na jednatele společnosti, která jezero zavezla. Svého pokračování se dočkal případ plánovaných mrakodrapů na Pankráci. Po únorové návštěvě mise UNESCO přišel v srpnu verdikt této světové organizace na omezení výšky nových budov na 60 až 70 metrů. Uvítali jsme i rozhodnutí městského soudu nestavět na Pankráci novou silnici, když už dnes jsou překračovány limity hluku a exhalací. Dalším úspěchem bylo odvrácení plánů Metrostavu vést silnici skrz Letenské sady. Arnika také spolupracovala s mezinárodním týmem studentů na výzkumu zeleně v Praze. Protože se situace nelepšila, byla v říjnu zahájena petice „Praha - město pro život“. Jejím cílem je zabránit nesmyslnému kácení stromů a rušení zelených ploch. Kampaň „Zachraňme stromy!“ se navíc od roku 2009 stane prioritní kampaní Arniky.

Ochrana přírody

Arnika se již několik let věnuje kampani za záchranu unikátní přírody Labského kaňonu. Na začátku roku jsme ve spolupráci s organizací BUND připravili seminář „Labe, naše společné dědictví“. Připomínkovali jsme Politiku územního rozvoje, dokument, který v budoucnu významně ovlivní tvář české krajiny. V rámci Koalice pro Naturu 2000 jsme pomohli odstartovat projekt, jehož cílem je zajistit ochranu evropsky významných lokalit a ptačích oblastí. S tématem šetrného managementu vodních toků byla spojena studijní cesta do Německa. Účastnilo se jí dvacet lidí a podrobně se o ní dočtete v reportáži na straně jedna. Nezapálen ani Tým Bořena. Do péče se mu podařilo získat nový pozemek. Po prázdninách proběhl druhý ročník víkendového tábora spojený s údržbou pozemků, které má Tým Bořena pod patronátem.

Za úspěchy, kterých jsme v tomto roce dosáhli, vděčíme našim dobrovolníkům, dárcům a nadacím. Bez nich bychom museli naši činnost značně omezit nebo možná i ukončit. Všem, kteří nám pomáhali, upřímně děkujeme a věříme, že budeme moci společně naplňovat poslání Arniky i v roce 2009.

Jan Losenický

Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze. Číslo 4/2008 vyšlo v listopadu 2008 v nákladu 1350 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Ing. Miroslava Jopková, Zora Kasiková, Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petřík, Lenka Petřílková Mašková, Bc. Kateřina Režná, Martin Skalský, Mgr. Michaela Gomolová a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Grafická úprava - Andrea Klátílová - andrea@klatil.cz.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti. Dále podpořeno grantem z Ministerstva životního prostředí ČR.